

УДК 314.15"742"(497.11)"2002";
911.3:312(497.11)

Оригиналан научни рад

Original scientific work

Србољуб Ђ. Стаменковић
Драгица Р. Гатарић**ДНЕВНА ИНТЕРАКЦИЈА РАДНЕ СНАГЕ, УЧЕНИКА И
СТУДЕНАТА БЕОГРАДА И ШУМАДИЈСКОГ ОКРУГА***

Извод: Београд, водеће функционално чвориште Србије, има просторно разгранате и демографски веома изражене дневне везе са својим ужим и ширим окружењем, где су и насеља Шумадијског округа, једног од 29 округа у Србији. Између Београда и насеља Шумадијског округа, и обратно, свакодневно се креће 1 012 радника, ученика и студената, од којих 774 мигранта (333 радника и 441 ученик и студент) учествује у конвергентним, а 238 (104 радника и 134 ученика и студента) у дивергентним дневним миграцијама. Свакодневну размену становништва, Београд има са 67 насеља Шумадијског округа или са 38,5% укупног броја насеља на овој територији.

Кључне речи: насеље, становништво, дневне миграције, конвергентне миграције, дивергентне миграције

Abstract: Belgrade, the leading functional hub of Serbia, has spatially involved and demographically very expressed daily connections with its closer and wider surroundings, to which the settlements of the Sumadija District, which is one of 29 districts in Serbia, also belong. Between Belgrade and the settlements of the Sumadija District and vice versa, 1 012 workers, pupils and students commute daily, whereof 774 migrants (333 workers and 441 pupils and students) participate in convergent daily migrations and 238 (104 workers and 134 pupils and students) migrants in divergent daily migrations. Belgrade has the daily population change with 67 settlements of the Sumadija District, which is 38.5% of the total number of the settlements on this territory.

Key words: settlement, population, daily migrations, convergent migrations, divergent migrations

Увод

Претходних година у нашим радовима о дневној интеракцији радне снаге, ученика и студената у урбаном систему Београда, у овом и другим часописима (Стаменковић, Ђ. С., Гатарић, Р. Д., 2008; Стаменковић, Ђ. С., Гатарић, Р. Д., 2008; Стаменковић, Ђ. С., Гатарић, Р. Д., 2008; Ста-

* Рад представља резултат истраживања на пројекту 146010, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

менковић, Ђ. С., Гатарих, Р. Д., 2009; Стаменковић, Ђ. С., Гатарих, Р. Д., 2009. и др.), разматрали смо неке релевантне просторно-демографске аспекте дневне конвергентне и дивергентне повезаности Београда са његовим ужим и ширим окружењем. Због свог значаја, пре свега у теорији, методологији и пракси просторног планирања, али и у другим подручјима друштвене праксе, феномен дневних миграција становништва у новије време предмет је научног интересовања многих аутора (Лукић, В., 2006; Лукић, В., 2007; Тошић, Д. и Невенић, М., 2007. и др.).

У конвергентним и дивергентним дневним кретањима радника, ученика и студената на релацији Београд – насеља Шумадијског округа, једне од 29 административно-територијалних јединица тог нивоа, и обратно, по резултатима посебне статистичке обраде података из пописа становништва 2002. године, обављене у Републичком заводу за статистику у Београду, учествује 1 012 становника (774 мигранта ка Београду и 238 житеља према насељима Шумадијског округа) или 0,01% укупног становништва Србије без АП Косово и Метохија. На овој релацији свакодневно циркулише 1,1% укупне конвергентне и дивергентне дневне миграције Београда.

Шумадијски округ (2 388 km²), са својих седам општина (Аранђеловцем, Баточином, Книћем, Крагујевцем – градом, Лаповом, Рачом и Тополом) и 174 насеља (сеоских, мешовитих и градских), има разгранату дневну циркулацију становништва са Београдом. Са ове територије, Београд добија раднике из 43, а ученике и студенте из 47 насеља. С друге стране, стални становници Београда одлазе у 11, а ученици и студенти у два шумадијска насеља.

Табела 1. – Просторни распоред конвергентне дневне миграције радника, ученика и студената Београда

Територија	Радници	Број насеља	Ученици и студенти	Број насеља	Укупно миграната	%
Шумадијски округ	333	43	441	47	774	0,6
Остали делови Србије и суседне земље	83 764	1 107	36 047	1 055	119 811	99,4
Укупно	84 097	1 150	36 488	1 102	120 595	100,0

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

Табела 2. – Просторни распоред дивергентне дневне миграције радника, ученика и студената Београда

Територија	Радници	Број насеља	Ученици и студенти	Број насеља	Укупно миграната	%
Шумадијски округ	104	11	134	2	238	1,7
Остали делови Србије и суседне земље	11 790	446	1 802	93	13 592	98,3
Укупно	11 894	457	1 936	95	13 830	100,0

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

Београд из насеља Шумадијског округа свакодневно добија 0,6% укупне конвергентне миграције, а њима даје 1,7% своје укупне дивергентне дневне миграције радне снаге, ученика и студената.

Конвергентне и дивергентне дневне миграције

У размени становништва са насељима Шумадијског округа израже- нија је апсорпциона улога Београда. Структурни однос његове конвергент- не и дивергентне дневне миграције износи 76,5:23,5%.

Из насеља са територије Шумадијског округа Београд више добија ученике и студенте, него раднике. Квантитативни структурни однос кон- вергентне дневне миграције ученика и студената, с једне стране, и радни- ка, с друге, износи 57,0:43,0%.

Најјаче дневне конвергентне везе Београд има са већим насељима на територији општине Аранђеловац, Крагујевац, Топола (варошица), Ла- пово (варошица) и Баточина. Из ових насеља према Београду се свакоднев- но креће 746 миграната (320 радника и 426 ученика и студената) или 96,4% укупне конвергентне дневне миграције из насеља са територије Шу- мадијског округа.

Табела 3. – Просторна дистрибуција конвергентне дневне миграције радне снаге, ученика и студената Београда из Шумадијског округа

Територија општине	Радници	Број насеља	Ученици и студенти	Број насеља	Укупно миграната	%
Аранђеловац	125	11	229	13	354	45,7
Крагујевац	97	7	128	7	225	29,1
Топола (варошица)	37	8	40	11	77	9,9
Лاپово (варошица)	52	2	8	2	60	7,8
Баточина	9	3	21	6	30	3,9
Рача	8	7	9	4	17	2,2
Кнић	5	5	6	4	11	1,4
Укупно	333	43	441	47	774	100,0

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

Табела 4. – Конвергентне и дивергентне дневне миграције радне снаге, ученика и студената Београда по статистичким типовима насеља

Тип насеља	Конвергентне дневне миграције			Дивергентне дневне миграције			Укупно миграната
	Радници	Ученици и студенти	Укупно	Радници	Ученици и студенти	Укупно	
Градска	217	341	558	95	134	229	787
Остала	116	100	216	9	-	9	225
Укупно	333	441	774	104	134	238	1 012

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

Просторно и демографски веома је изражена и дневна интеракција радне снаге, ученика и студената из шумадијских градских насеља према Београду. У овим кретањима учествује 558 становника Шумадијског округа, а структурни однос миграната из градских насеља и осталих насеља у Шумадијском округу која Београду дају дневне мигранте износи 72,1:27,9%.

Међу насељима Шумадијског округа највећи обим дневних миграција радника, ученика и студената према Београду имају шест, од којих су пет општински центри: Крагујевац, Аранђеловац, Лапово (варошица), Топола (варошица), село Стојник код Аранђеловца и Баточина. Из ових насеља Београд свакодневно добија 617 миграната (264 радника и 353 ученика и студента) или 79,7% укупне конвергентне миграције из насеља Шумадијског округа.

Табела 5. – Размештај конвергентне и дивергентне дневне миграције радне снаге, ученика и студената Београда

Насеље	Конвергентне дневне миграције			Дивергентне дневне миграције			Укупно миграната
	Радници	Ученици и студенти	Укупно	Радници	Ученици и студенти	Укупно	
Крагујевац	89	120	209	44	129	173	382
Аранђеловац	61	186	247	34	5	39	286
Лапово (варошица)	47	7	54	5	-	5	59
Топола (варошица)	18	23	41	12	-	12	53
Стојник	44	2	46	-	-	-	46
Баточина	5	15	20	2	-	2	22
Врбица	3	11	14	-	-	-	14
Бања	4	6	10	1	-	1	11
Венчане	6	5	11	-	-	-	11
Лапово (село)	5	1	6	-	-	-	6
Јеленац	3	3	6	-	-	-	6
Копљаре	2	4	6	-	-	-	6
Рача	1	5	6	-	-	-	6
Кнић	1	3	4	1	-	1	5
Орашац	1	4	5	-	-	-	5
Винча	-	2	2	2	-	2	4
Жабаре	4	-	4	-	-	-	4
Маскар	4	-	4	-	-	-	4
Брзан	3	1	4	-	-	-	4
Крћевац	2	2	4	-	-	-	4
Буковик	1	3	4	-	-	-	4
Топола (село)	-	2	2	1	-	1	3
Клока	3	-	3	-	-	-	3
Белосавци	2	1	3	-	-	-	3
Десимировац	1	2	3	-	-	-	3
Ђурђево	1	2	3	-	-	-	3
Партизани	-	3	3	-	-	-	3
Доња Шаторња	-	3	3	-	-	-	3
Горња Трнава	1	-	1	1	-	1	2
Ђурисело	2	-	2	-	-	-	2
Страгари	2	-	2	-	-	-	2
Гараши	1	1	2	-	-	-	2
Драгобраћа	1	1	2	-	-	-	2

Srboljub Đ. Stamenković, Dragica R. Gatarić

Насеље	Конвергентне дневне миграције			Дивергентне дневне миграције			Укупно миграната
	Радници	Ученици и студенти	Укупно	Радници	Ученици и студенти	Укупно	
Миращевац	1	1	2	-	-	-	2
Тулеш	-	2	2	-	-	-	2
Црни Као	-	2	2	-	-	-	2
Чумић	-	2	2	-	-	-	2
Наталинци	-	-	-	1	-	1	1
Босуга	1	-	1	-	-	-	1
Јеловик	1	-	1	-	-	-	1
Градац	1	-	1	-	-	-	1
Грабовица	1	-	1	-	-	-	1
Гружа	1	-	1	-	-	-	1
Гунцати	1	-	1	-	-	-	1
Лесковац	1	-	1	-	-	-	1
Доње Комарице	1	-	1	-	-	-	1
Ресник	1	-	1	-	-	-	1
Доња Рача	1	-	1	-	-	-	1
Селци	1	-	1	-	-	-	1
Трска	1	-	1	-	-	-	1
Прогореоци	-	1	1	-	-	-	1
Раниловић	-	1	1	-	-	-	1
Бадњевац	-	1	1	-	-	-	1
Жировница	-	1	1	-	-	-	1
Милатовац	-	1	1	-	-	-	1
Губеревац	-	1	1	-	-	-	1
Липница	-	1	1	-	-	-	1
Топоница	-	1	1	-	-	-	1
Ботуње	-	1	1	-	-	-	1
Поскурице	-	1	1	-	-	-	1
Прекопеча	-	1	1	-	-	-	1
Вишевац	-	1	1	-	-	-	1
Војковци	-	1	1	-	-	-	1
Јунковац	-	1	1	-	-	-	1
Рајковац	-	1	1	-	-	-	1
Горња Шаторња	-	1	1	-	-	-	1
Укупно	333	441	774	104	134	238	1 012

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

Табела 6. – Територијални размештај дивергентне дневне миграције радне снаге, ученика и студената Београда ка Шумадијском округу

Територија општине	Радници	Број насеља	Ученици и студенти	Број насеља	Укупно миграната	%
Крагујевац	44	1	129	1	173	72,7
Аранђеловац	35	2	5	1	40	16,9
Топола (варошица)	17	5	-	-	17	7,1
Лапово (варошица)	5	1	-	-	5	2,1
Баточина	2	1	-	-	2	0,8
Кнић	1	1	-	-	1	0,4
Укупно	104	11	134	2	238	100,0

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

И у дивергентним дневним везама, територијално и популацијски, израженије су ученичке и студентске миграције у односу на обим дневних кретања радника. Њихов структурни однос износи 56,3:43,7%. Стални становници Београда претежно одлазе у градска насеља (96,2%) Шумадијског округа. Највећи број њих запослен је или се школује (89,1%) у Крагујевцу и Аранђеловцу.

Просторно најизраженије су дивергентне везе Београда са насељима на територији општине Аранђеловац и Топола (варошица). У њихових седам насеља свакодневно путује 57 дневних миграната или 24,0% укупне дивергентне дневне миграције Београда.

Најинтензивнију дневну дивергентну повезаност Београд има са три шумадијска насеља: Крагујевцем, Аранђеловцем и Тополом (варошицом), којима свакодневно даје 224 мигранта или 94,1% своје укупне дивергентне дневне миграције радне снаге, ученика и студената према насељима Шумадијског округа.

Закључак

Из напред поменутих основних просторно-демографских података о феномену дневних миграција становништва (радне снаге, ученика и студената), конвергентних и дивергентних, између Београда и насеља у Шумадијском округу, произилазе следећи релевантни закључци:

– Београд је важно средиште за дневне мигранте из Шумадијског округа и жариште дисперзије дневних миграната ка насељима у Шумадијском округу, с тим што већи значај имају његове конвергентне у односу на дивергентне дневне миграције радника, ученика и студената;

– Београд свакодневно размењује становништво – радну снагу, ученике и студенте, са 67 насеља Шумадијског округа или са 38,5% укупног броја насеља на овој територији, од којих доминантан значај имају градска насеља, јер структурни однос дневних миграната из градских, с једне стране, и осталих насеља, с друге, износи 77,8:22,2% и

– у просторно-функционалној организацији урбаног система Београда, од насеља у Шумадијском округу, највећи значај имају она која с њим свакодневно размењују више од 10 дневних миграната: Крагујевац, Аранђеловац, Лапово (варошица), Топола (варошица), Стојник, Баточина, Врбица, Бања и Венчане, где се ка Београду и из Београда према њима сваког дана креће 884 становника или 87,4% њихове укупне дневне миграције, међу којима преовлађујући значај имају Крагујевац и Аранђеловац, са 668 радника, ученика и студената дневних миграната (66,0%).

ЛИТЕРАТУРА

Лукић, В. (2006). Дневне миграције активног становништва у Србији. *Гласник Српског географског друштва*, 86 (1), стр. 141–150.

- Лукић, В. (2007). Селективност дневних миграната у Србији према полу. *Гласник Српског географског друштва*, 87 (2), стр. 67–77.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарић, Р. Д. (2008). Дневна интеракција (радне снаге, школске деце и омладине) Београда и војвођанских насеља. *Зборник радова*, св. LVI, стр. 63–72.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарић, Р. Д. (2008). Конвергентне и дивергентне дневне миграције становништва Београда и околине – просторна дистрибуција по насељима у границама Града Београда. *Демографија*, књ. V, стр. 43–52.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарић, Р. Д. (2008). Неки просторно-демографски аспекти дневне интеракције Београда и околине, *Гласник Српског географског друштва*, 88 (2), стр. 45–50.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарић, Р. Д. (2009). Дневна интеракција радне снаге, ученика и студената Београда и насеља Поморавља, *Зборник радова*, св. LVII, стр. 87–102.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарић, Р. Д. (2009). Београд – унутарградска дневна кретања радне снаге, ученика и студената, *Гласник Српског географског друштва*, 89 (2), стр. 65–68.
- Тошић, Д. и Невенић, М. (2007). Дневни урбани систем – просторни израз дневне миграције становништва. *Демографија*, књ. IV, стр. 163–176.

Srboljub Đ. Stamenković
Dragica R. Gatarić

**DAILY INTERACTION OF LABOUR, PUPILS AND STUDENTS BETWEEN
BELGRADE AND THE SUMADIJA DISTRICT**

Summary

There is an active daily circulation of people between Belgrade and settlements in the Sumadija District and vice versa. According to available data from a special results processing of the population census of the Statistical Office of the Republic of Serbia in Belgrade, 1 012 workers, pupils and students commute daily on the mentioned relations, whereof 774 migrants (333 workers and 441 pupils and students) participate in convergent daily migrations and 238 (104 workers and 134 pupils and students) in divergent ones.

Belgrade represents the significant centre for daily migrants from the Sumadija District and the focus of dispersion of daily migrants towards the settlements in the Sumadija District. Nevertheless, convergent daily migrations of workers, pupils and students are of greater significance in relation to divergent ones.

Belgrade, the capital of Serbia, has the daily change of the population-labour, pupils and students, with 67 settlements of the Sumadija District, which is 38.5% of the total number of the settlements on this territory. The urban settlements have the dominant significance among them. The structural relation of daily migrants from urban, on one side, and other settlements, on the other side, is 77.8:22.2%.

In the spatial-functional organisation of the urban system of Belgrade, the settlements that participate with more than 10 daily migrants in everyday change with Belgrade are

the most significant among the settlements of the Sumadija District: Kragujevac (382 migrants), Arandjelovac (286 migrants), Lapovo-town (59 migrants), Topola-town (53 migrants), Stojnik (46 migrants), Batocina (22 migrants), Vrbica (14 migrants), Banja (11 migrants) and Vencane (11 migrants). Therefore, 884 people commute to Belgrade and from Belgrade towards the mentioned settlements, which is 87.4% of their total daily migration. Kragujevac and Arandjelovac have the dominant significance among the mentioned settlements with 668 workers and students daily migrants (66.0%).